

Et af de små steder i Faurlund, bygget af genbrugsmaterialer. Læg mærke til de uens store vinduer og den gammeldags vippebrønd. Personerne er uidentificerede.

Faurlund - en husmandskoloni fra 1788

Af Søren Mulvad

Den 9. april 1788 kom der følgende brev til amtmand von Urne i Ribe:

For ungefæhr 15 til 16 år siden blev Landud- delingen fuldbyrdet i Seem By, og den Tid blev Husmændene udelukket fra Delingen med den Betingelse, at enhver Gårdmand skulle forskaffe de på deres Grund boende Husmænd Græsning til en Ko for billig Beta- ling.

Før Delingen skete betalte en Husmand for en Kos Græsning 4 mk, for et Får 8 sk, Kalve og

Svin var ej ansatte til nogen Taxt. Efter Delin- gen begyndte Gårdmændene at lægge på (Tax- ten) til en Kos Græsning. Fra den Tid og indtil for et Års Tid siden indtil 3 til 4 Rd, og nu er for mange for nærværende Tid ej nogen Græsning at bekomme for Penges Betaling.

Og som nu Byens Ejere findes misfornøje- de med den forhen skete Deling, haver vi (Husmænd) igen ansøgt om en ny Deling, så Gårdmændenes Urimelighed imod Husmæn- dene og ifølge de Kongelige allernådigste ud-

gangne Forordninger, som anser Husmænd for nyttige, og tillægger dem i Anseende af deres forrige Græsgange efter sammes Beskaffenhed, nødsages Husmændene i Seem underdanigst at indfly til Deres Højvelbårenhed, De nådigst ville se på Husmændenes Vel, når den nye Deling vorder foretaget, siden igen at Husmændene fæster Tro til Gårdmændenes Løfte. Og ifald ingen af Husmændene derimod ville gøre Ansøgning, tvivler om, at jo Gårdmændene gerne tav stille.

I vente af Deres Højvelbårenheds Hjælp forbliver vi med største Respekt Deres Højvelbårenheds Allerunderdanigste og ringe Tjenere.

På egne og øvrige Husmænds Vegne, Christen Andersen · Jørgen Rasmussen.

(Tillempet retstavning og tegnsætning).

Brevet taler sit tydelige sprog, som fortæller om, hvorledes husmændene har følt sig forulempede af gårdmændene. De fik da også den ønskede hjælp fra amtmanden, hvilket snart skal vises. Forinden kan det være af interesse, at definere *hvem* i landsbysamfundet, der var husmænd, og i særdeleshed *hvem* de to underskrivere var.

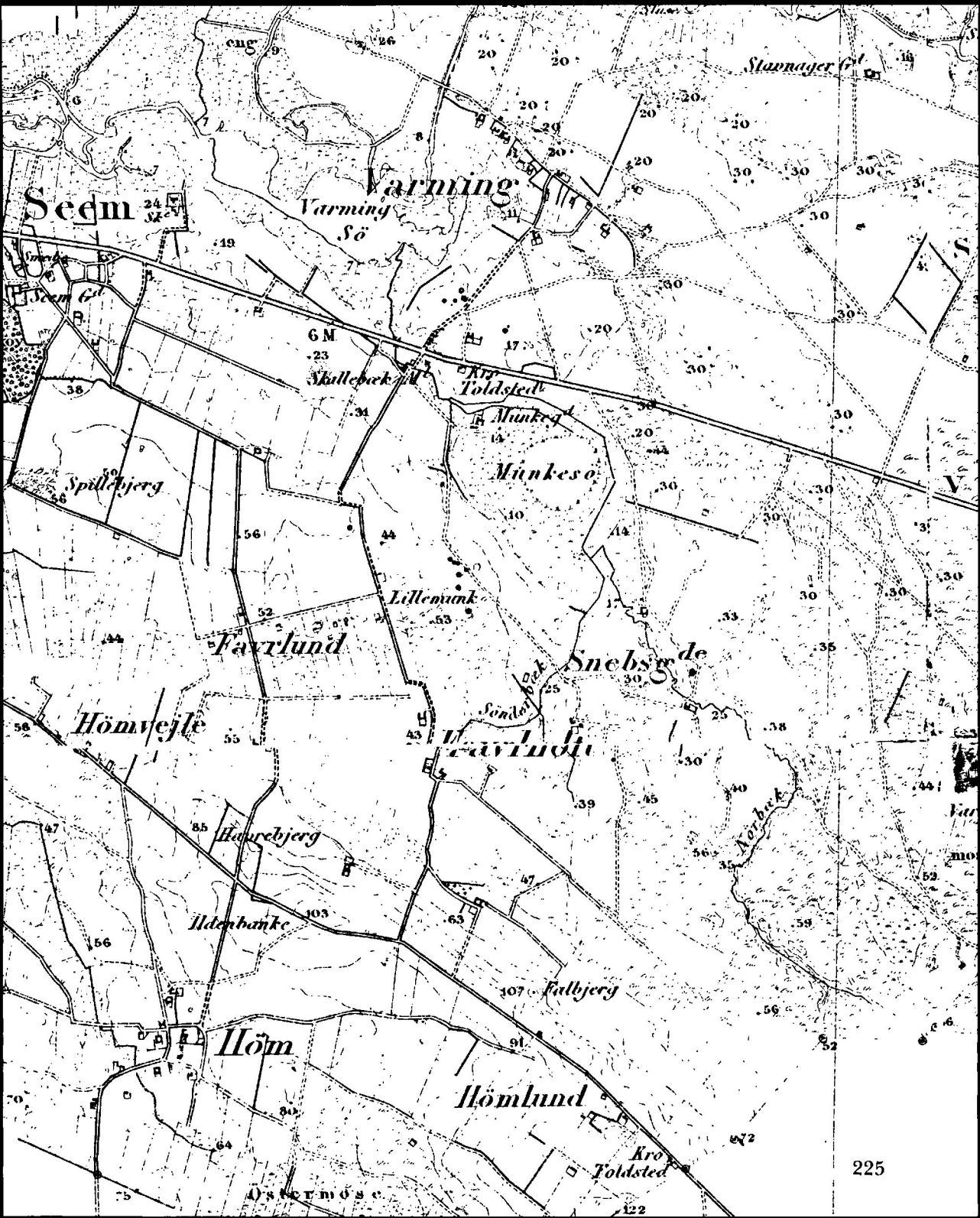
En gårdmand, eller gårdfæster, kunne lade et hus opføre på sin toft, evt. som aftægtsbolig for den forrige fæster, og leje den ud til en håndværker eller daglejer sidenhen. Sådan et hus skulle som regel godkendes af godsejeren, der enten betingede sig selv en leje eller lod en lejeindtægt indkræve via gårdfæsteren, der så selv kunne lægge lidt på lejen til egen lomme. Da Seem by ejedes af 5 forskellige godsejere, var det lidt forskelligt, hvorledes sagen var ordnet i de enkelte tilfælde. Det var også forskelligt, hvormeget havejord, der lå til de enkelte huse. Imidlertid var der en fast overenskomst om, hvormange høveders græsning, der var plads til på byens fælles græsgange, og deri

indgik en malkeko pr. jordløst hus, et varierende antal får og svin, samt et ukontrolleret antal gæs. Da bymarken blev udskiftet første gang, og driften med fælles byhyrde ophørte, havde husmændene set sig nødsagede til at tinge deres malkekøer og andre dyr ind hos gårdmændene til priser, som åbenbart blev tvunget i vejret.

Det her beskrevne forhold var ikke enestående. Landet over fik amtmændene lignende klager over gårdmændene, som hellere ville hytte deres egen pengepung end deres fattige nabos kreaturer. I de respektive amtsarkiver ligger hundreder af klager.

De to husmænd, som skrev det citerede brev, havde det til fælles, at de var fæstere under den samme husbond, der sjovt nok selv var gårdfæster under grevskabet Schackenberg. Altså de var fæstere under en fæster, der samtidig var husbonde. Det var dog ingen hr. Hvemsomhelst, men byens rigeste og indflydelsesrigeste mand, sognefoged Sr. Christen Jakobsen på Seemgård. Vi kan ikke vide det ringeste om det var sognefogden selv, der havde undfanget ideen til klagen, men det skulle ikke være sandsynligt ud fra den betragtning, at han som gårdmand skulle være med til at kaste mistanke på sine standsfæller i gårdmandsklassen. På den anden side kan Christen Jakobsen have været interesseret i, at få byen renset for husmænd, som tilfældet blev, måske fordi deres huse lå ubekvemt for gårdmændene og de nye skel. Vi kender ikke baggrunden, men når vi om lidt stifter nærmere bekendtskab med den ene af de underskrivende husmænd, så virker det usandsynligt, at han skulle have haft initiativ til at gribe til pennen. Husmændene kunne dog ikke finde bedre lovkyndig end Seemgårdmanden, da han var svoger til stedets birkedommer.

Hvem var nu disse underskrivende husmænd? Det er svært at finde til bunds i Hus-

Seem 24
32

Varming
Varming Sö

Stavnager G

6M
23
Skalleback

Kro
Toldsted

Munkesö

Munkesö

Lillemunk

Favrland

Snebsö de

Hömvejle

Hävland

Härsjöberg

Hömbanke

Fälbyerg

Höm

Hömlund

Kro
Toldsted

mandsklassen havde ikke ofte noget at føre for retten eller tinglyse, så det er yderst sparsomt, hvad arkivalierne rummer om disse folk. Dog har Jørgen Rasmussen sat sig enkelte spor.

Han ansøgte 1785 om tilladelse til at indgå ægteskab med en kone fra Seem, som havde et barn udenfor ægteskab. Det bevilgedes, og man må antage, at han fik bygget på den husmandsloft, der blev resultatet af henvendelsen til amtmanden, for han stod i 1801 som medlem af den lokale brandkasse. Det betyder vel, at han ejede nogle få fag hus. Der kom også frugter i ægteskabet, idet H. P. Hansen omtaler en natmandskone i sin bog »Natmandsfolk og Kjeltringer«, således: *(Ved et forhør 1813 oplystes at) Jens Peter kom med en glaskiste på ryggen. Han ville til Snebjerg, sagde han, at hente noget fruentimmertøj, som han havde taget fra en kvinde, der havde fulgt ham i 6 år, men som han nu havde jaget bort... (Han siger at) han i 5 år har levet sammen med en pige, Anne Jørgensdatter, som var datter af Jørgen Rasmussen på Seem Mark, uden at være gift, men de havde ingen børn... Mens han og Anne boede i et lille hus på Føvling Hede, blev parret anholdt for tyveri, ført til Haderslev arrest, og derfra måtte han til Rendsborg og hun til Glückstadt.*

Det ser altså ikke ud til at det gik Anne Jørgensdatter særlig godt her i livet. Det var nu heller ikke de stabileste forhold hun havde set i sit hjem. I 1795 havde Annes mor været i slagsmål med naboemanden, som *havde kastet hende til jorden, stødt sin kno i hendes skulder, slået hende i hovedet, mellem benene og banket hende med en kølle for rumpen. ... mens Lausts kone Bierret stod i døren og lo.* Og endnu senere, i 1801 var Annes mor indkaldt for retten for at have bedrevet hoer tilligemed en anden fattig kvinde. Manden, Jørgen Rasmussen, var tilsyneladende ikke til ste-

de længere, da man vel ellers ville have anset et barn, født indenfor ægteskab, som ægtemandens barn. Men konen kunne kun forklare, at hun intet ejede til at betale bøde med, og *da hun intet ejede, uden hvad hun måtte optjene til hendes og barnets tarv, kunne hun kun tåle at bøde 16 skilling, og retten imodtog det erbudne.*

Man kan vist roligt fastslå, at Jørgen Rasmussen og hans hus ikke har hørt til de mest respektable i Seem sogn. Den anden underskriver, Christen Andersen har ikke efterladt sig særlige spor. Muligvis har han været en stræbsom og agtværdig mand, men derom tier kilderne.

Efter, hvad her er erfaret, kan man have stærke tvivl om, hvorvidt ansøgningen til amtmanden virkelig kan være forfattet af underskriverne selv.

Resultatet blev imidlertid, at der anvistes husmændene i Seem by et areal sydøstligst i bymarken på 56 geometriske tønder land, til fordeling imellem byens 14 husmænd. Altså 4 tønder land til hver således at hver godses plads kan udgøres ved lodkastning, ifald vedkommende derom ej i mindelighed kan forenes. Kort sagt, alt det besværlige husmandsvæsen blev eksporteret ud, yderst på heden, længst muligt borte fra byens gårde. Gårdmændene anede nok, at det ikke var så ligetil at få de samme husmænd til at flytte derop uden videre. Derfor indgik det i udstykningsaftalen, at grundstykkerne skulle være afgiftsfri i 3 år, og derefter skulle hvert hus betale 1 Rd. årligt til byens kasse.

Det var ikke nogen usædvanlig udgang på den slags husmandsklager. I Tjæreborg sogn findes lignende, nemlig Tradsborg, og på udstykningskortene kan de genfindes, sogn for sogn, næsten landet over.

I dette tilfælde kan man følge husmændenes udflytning til heden gennem brandtaxati-

onerne. Det varede 17 år førend de sidste lodder blev bebyggede.

Det er ganske lidt, man ved om de første beboere på Seem Hede eller Seem Mark som det også kaldtes. Ud af Skallebæk Møllers regnskabsbog kan man se, at det var ganske små mængder møllervarer der blev hentet deroppefra. Det behøver nu ikke sige noget om forbruget, idet husmændene sikkert fik naturlier i betaling, når de gik i dagleje hos gårdmændene.

Gårdmændene slog altså flere fluer i et smæk, da husmandslodderne blev udstykkede. For det første blev de fri for at græsse fremmede kreaturer. For det andet fik de ekspederet husmændene bort fra byen. For det tredje var der ingen af gårdmændene, der fik den ringe hedejord at skulle dyrke. Områdets ringe status blev yderligere underbygget af, at den østligste lod blev inddraget til sognets fattighus i 1850'erne. Husmandskolonien tog snart navneforandring til det mere idyllisk klingende FAURLUND, hvad det hedder den dag i dag. Måske er navnet smittet af fra en af ejendommene, der netop kaldes sådan.

Den vej, som kom til at forbinde grundstykkerne, blev anlagt som en snorlige vej, og folkeviddet gav den snart navnet *æ katrewl*, idet en *rewl* er et gammelt ord for hale. D.v.s. det var et særsyn, at se en anlagt vej i dette sogn, hvor vejene fra arrilds tid havde snoet sig efter for-

godtbefindende. I senere tid gik navnets betydning i glemmebogen, og der blev om-ety-mologiseret til *æ kat-rede*, med den bibetydning, at det var et sted, hvor ufred trivedes imellem konerne. Det var måske ikke helt uden grund, hvad det foregående viser, men i vore dage har det naturligvis intet på sig. Tværtimod er det blevet et højst respektabelt kvarter, hvor et usædvanligt godt naboskab trives. Vejen er blevet asfalteret, husene ombyggede og området er ikke til at skelne fra enhver anden vestjysk landsby. En del af beboerne er pensionister, en enkelt håndværker og resten er funktionærer og ansatte i liberale erhverv. Det er blevet et attraktivt sted at bo på grund af de overkommelige grunde, der tillader hobbylandbrug.

(Ovenstående skildring bygger på materiale i Historisk Arkiv i Seem Sogn. Hovedsagelig udstykningsforretning 1788 for Seem by i Lustrup Birks justitsprotokol. H. P. Hansens *Natmandsfolk og Kæltringer*, Sneum og Tjæreborg - bogen, Friedlev Skrubbeltrangs *Husmænd og inderste* samt Feilbergs jyske ord-bog).

Søren Mulvad, f. 1948, lærer, arkivleder, Varming, 6760 Ribe. Artikler i »Fra Ribe Amt«, desuden i »Mandøposten«, »Ribevennen«, »Sælen«, »Koldingbogen«, m.fl.